

КЫРГЫЗ-ТҮРК “МАНАС” УНИВЕРСИТЕТИ
КООМДУК ИЛИМДЕР ИНСТИТУТУ
ТАРЫХ БАГЫТЫ

КЫРГЫЗ УРУУЛАРЫ МЕНЕН ОГУЗ-ТҮРКМӨН
УРУУЛАРЫНЫН ЭТНИКАЛЫК БАЙЛАНЫШТАРЫ

(МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯ)

Толкунай ОРОЗБЕКОВА

БИШКЕК-2018

КЫРГЫЗ-ТҮРК “МАНАС” УНИВЕРСИТЕТИ
КООМДУК ИЛИМДЕР ИНСТИТУТУ
ТАРЫХ БАГЫТЫ

КЫРГЫЗ УРУУЛАРЫ МЕНЕН ОГУЗ-ТҮРКМӨН
УРУУЛАРЫНЫН ЭТНИКАЛЫК БАЙЛАНЫШТАРЫ

(МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯ)

Толкунай Орозбекова

Илимий жетекчи

Т.и.д., проф. Анварбек Мокеев

БИШКЕК 2018

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Орозбекова Толкунай
Университет	: Кыргыз-Түрк «Манас» университети
Багыты	: Тарых
Иштин даражасы	: Магистрдык диссертация
Беттердин саны	: XV+114
Бүтүргөн жылы	: 18/06/ 2018
Илимий жетекчиси	: т.и.д., проф. Анварбек Мокеев

Кыргыз уруулары менен огуз-түркмөн урууларынын этникалык байланыштары

Кыргызстаануудагы актуалдуу маселелердин бири катары бүгүнкү күнгө чейин кыргыз элинин этностук тарыхы, этногенези, этнографиясы, этномаданий байланыштары бир катар окумуштуулар тарабынан изилдөөгө алынып келет. Бул багытта тарых илимине белгилүү болгон тарыхый булактар, археологиялык казуулардын жыйынтыктары, элдик оозеки чыгармалар анализге алынган. Кыргыз элинин боордош элдер менен болгон этникалык байланыштарын изилдөөдө санжырага кайрылып, этникалык жана географиялык аталыштарга көңүл буруу маанилүү жыйынтыктарга алып келет. Бул дипломдук иште кыргыз уруулары, этнонимдери, жер-суу аттары менен огуз-түркмөн урууларын, этнонимдерин салыштырып, окшоштуктарын белгилөөгө аракет кылдык.

Дипломдук иш баш сөздөн, киришүүдөн, үч баптан, корутундудан жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат. Биринчи бап – «Кыргыз урууларынын огуз-түркмөн уруулары менен этникалык байланыштары» деп аталып, үч бөлүмдү камтыйт.

Биринчи бөлүмдө, кыргыз урууларынын байыркы огуз уруулары менен болгон этникалык байланыштары жөнүндө маалымат берилет. Ал эми экинчи бөлүмдө кыргыз урууларынын Түркмөнстандагы огуз-түркмөн уруулары менен, үчүнчү бөлүмдө Анатолиядагы огуз уруулары менен кыргыз урууларынын этникалык байланыштары жөнүндө маалымат берилет.

Экинчи бап – «Кыргыз-огуз маданий байланыштары» деп аталып, эки бөлүмдөн турат. Биринчи бөлүмүндө кыргыздар менен огуз-түркмөндөрдүн этнографиясындагы маданий жалпылыктар туурасында сөз болот. Ал эми экинчи бөлүмдө кыргыздар менен түркмөндөрдөгү орто фольклордук чыгармалар жөнүндө маалымат берилет.

Үчүнчү бап – «Кыргызстандагы огуздарга байланыштуу топонимика» деп аталып, аталган бөлүмдө Кыргызстандын территориясындагы огуздарга байланыштуу жер-суу аталыштары тууралуу сөз болмокчу.

Диссертациянын корутунду бөлүмүндө жасалган иштердин жыйынтыгы берилген. Анда, тарыхый булактарда, санжырада, этнографиялык булактарда кездешкен кыргыз уруулары менен огуз-түркмөн уруулары салыштырылып, параллел уруулардын статистикасы көрсөтүлгөн. Диссертациянын жыйынтык бөлүмүнөн кийин диссертациялык ишке байланыштуу колдонулган адабияттардын тизмеси берилген.

Ачкыч сөздөр: кыргыз уруулары, огуз-түркмөн уруулары, этникалык байланыштар, географиялык аталыштар, этномаданий байланыштар.

ÖZ

Yazar	: Tolkunay OROZBEKOVA
Universite	: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: TARİH
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XV+114
Mezuniyet Tarihi	: 18/06/ 2018
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Anvarbek MOKEEV

Kırgız Boyları ile Oğuz-Türkmen Boyları Arasındaki Etnik İlişkiler

Kırgız tarihini araştırmada önemli konulardan biri olarak Kırgızların diğer halklarla olan etnik ve kültürel bağlantıları günümüz tarihçilerinin gündeme aldığı konulardan biri olarak araştırılmaktadır. Bu yönde yürütülen çalışmalarda tarihi kaynaklar, akeolojik kazıların sonuçları, halk eserleri analize edilmiştir. Kırgızların diğer kardeş halklar ile olan etnik bağlantılarını araştırmada şecere bilgilerine, etnik ve ceografik adlandırılmalara başvurmak önemli sonuçlara getirir. Bu çalışmada Kırgız boy adları ile Oğuz-Türkmen boyları karşılaştırılarak, hem Kırgızlarda hem de Oğuz-Türkmenlerde rastlayan boy isimleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu Oğuz-Türkmen boy isimlerinden gelen Kırgızistan'daki yer adları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışma - önsöz, giriş, üç bölüm, sonuç ve kaynakların listesinden oluşmaktadır.

Tezin giriş kısmında konunun güncelliği, amacı, işlenecek konuları, tarihi kaynakları, araştırılma düzeyi, coğrafi kapsamı, kronolojik sınırları ele alınmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde “Kırgız boylarının Oğuz-Türkmen boyları ile olan etnik bağlantıları” başlığı altında Kırgız boylarının eski Oğuz boyları ve günümüz Türkmenistan ve Türkiye Oğuzları ile olan etnik bağlantıları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölüm ise “Kırgız-Oğuz kültürel bağlantıları” diye adlandırılarak iki alt bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde Kırgız ve Oğuz-Türkmenlerin maddi ve manevi kültürlerindeki benzerliklere, ortak geleneklere yer verilmiştir. Bununla beraber Kırgız ve Türkmenlerin ortak folklor eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde “Kırgızistan’daki Oğuz boy isimleriyle ilgili yer adları” başlığı altında günümüz Kırgızistan coğrafyasında bulunan Oğuzlarla ilgili yer adlarından bahsedilmiştir.

Tezin sonuç kısmında yapılan çalışmanın sonucu verilmiştir. Tarihi kaynaklarda, şecerelerde, etnografya kaynaklarında rastlayan Kırgız boy isimleri ile Oğuz-Türkmen boy isimleri karşılaştırılıp, istatistik bilgiler gösterilmiştir. Sonuç kısmından sonra kullanılan kaynakların listesi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kırgız boyları, Oğuz-Türkmen boyları, etnik bağlantılar, yer adları, etnik ve kültürel bağlantılar.

АБСТРАКТ

Автор	: Орозбекова Толкунай
Университет	: Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
Направление	: История
Тип диссертация	: Магистерская диссертация
Количество страниц	: XV+114
Год окончания	: 18/06/ 2018
Научный руководитель	: д.и.н., проф. Анварбек Мокеев

Этнические связи кыргызов с туркмено-огузскими племенами

На ряду с актуальными проблемами Кыргызоведения на сегодняшний день этносная история кыргызского народа, этногенез, этнография, этнокультура исследуются многими учеными. В этом направлении анализируются известные в науке исторические источники, результаты археологических раскопок, устное народное творчество. В исследовании связей кыргызского народа и родственных ей народов мы обращаемся к санжыре, и внимаем этническим, географическим названиям, которое приводит к значительным результатам. В этой дипломной работе сравниваются кыргызские племена, этнонимы, земельно-водные названия с огуз- туркменскими племенами, этнонимами, и отмечены схожести племен.

Дипломная работа включает речь автора, вступление, три отдела, заключение и список использованной литературы.

Первый отдел имеет оглавление - «Этническая связь кыргызских племен с огуз-туркменскими племенами» и состоит из трех частей. В первой части дается информация об этнической связи кыргызских племен и древних огузских племен. Во второй части рассмотрены этнические связи кыргызских племен с племенами Туркменистана, а в третьей с племенами Анатолийских огузов.

Второй отдел называется - «Культурные связи кыргызов и огузов», состоит из двух частей. В первой части речь пойдет об основах культурной этнографии кыргызов и огуз-туркменов. Во второй же части дается информация о совместных фольклорных произведениях кыргызов и огуз-туркменов.

Третий отдел имеет название «Топонимика, касающееся огузов в Кыргызстане», в данной главе пойдет речь о землеводных названиях, связанных с огузами на территории Кыргызстана.

В заключительном разделе диссертации дается результат проделанной работы. В данной части сравниваются кыргызы и огуз-туркмены в исторических источниках, санжыре, этнографических источниках, приводится статистика параллелей племен. После заключительной части диссертации дается список использованной литературы к диссертации.

Ключевые слова: кыргызские племена, огуз-туркменские племена, этнические связи, географические названия, этнокультурные связи.

ABSTRACT

Author	: Tolkunai OROZBEKOVA
University	: Kyrgyz-Turkish Manas University
Department	: History
Type of thesis	: Master degree Thesis
Number of pages	: XV+114
Graduation Date	: 18/06/2018
Scientific Supervisor	: Prof. Dr. Anvarbek MOKEEV

Ethnic Relations Between Kyrgyz and Oghuz-Turkmen Tribes

Along with the current problems of Kyrgyz Studies today, the ethnos history of the Kyrgyz people, ethnogeny, ethnography, ethno culture are studied by many scientists. In this direction mostly searched historical sources known in science, the results of archaeological excavations, and oral folk art. In the study of the connections of the Kyrgyz people and the peoples related to it, we turn to genealogical, and we pay attention to ethnic and geographical names, which leads to significant results. In this thesis, Kyrgyz tribes, ethnonyms, land and water names with Oghuz-Turkmen tribes, ethnonyms are compared, and tribal similarities are noted.

The diploma work includes the author's speech, introduction, three departments, conclusion and a list of used literature.

The first section has a table of contents - "Ethnic connection of Kyrgyz tribes with Oghuz-Turkmen tribes" and consists of three parts. The first section provides information on the ethnic links of Kyrgyz tribes and Oghuz- Turkmen in Turkmenistan and considered ethnic ties of the Kyrgyz tribes with the tribes of the Anatolian Oghuz.

The second section is called "Cultural ties between Kyrgyz and Oghuz", it consists of two parts. In the first part it is discussed about the basics of cultural ethnography of Kyrgyz and Oghuz-Turkmens. In the second part, information is given on joint folklore works of Kyrgyz and Oghuz Turkmen.

The third section is entitled "Toponymy concerning Oghuz tribes in Kyrgyzstan", this chapter will deal with land names associated with Oghuz in Kyrgyzstan.

The final section of the dissertation gives the result of the work done. In this part, Kyrgyz and Oghuz-Turkmens are compared in historical sources, genealogical, ethnographic sources, statistics of tribal parallels are given. After the final part of the thesis, there is given a list of the literature used for the thesis.

Key words: Kyrgyz tribes, Oghuz-Turkmen tribes, ethnic ties, geographic names, ethno cultural ties.

БАШ СӨЗ

Кыргыздардын башка элдер менен болгон этникалык-маданий алакаларын изилдөө акыркы жылдары тарых илиминде актуалдуу темага айланып, бир катар окумуштуулар тарабынан негиз салынган изилдөөлөр жаш окумуштууларды да кызыктырып келүүдө.

Географиялык жактан салыштырмалуу алыс жайгашып, бири-бири менен чектешпеген кыргыз, түрк жана түркмөн элдеринин өтмүшү, этникалык жана маданий жалпылыктарынын тамыры терең. Бирок тилекке каршы бир тууган кыргыз, түрк жана түркмөн элдеринин этникалык байланыштары тууралуу изилдөөлөр бирин-серин болуп, негизинен жокко эсе. Тарыхый жазма булактарга таянсак огуз-түркмөн уруулары биз кездерде азыркы Кыргызстандын территориясында жашашкан. Тарыхтын ар кайсы доорлорунда бири-бири менен тыгыз байланышта болгон байыркы кыргыз жана огуз уруулары кийин бул эки элдин калыптанышында маанилүү роль ойноп алардын уруулук курамынын негизин түзгөн. Ошондуктан бүгүнкү күндө эки элдин уруулук курамында бири-бири менен окшош этнонимдер кездешет.

Бул диссертациялык эмгекте тарыхый жана этнографиялык булактардын негизинде, санжыра маалыматтарына таянуу аркылуу кыргыз уруулары менен огуз-түркмөн уруулары салыштырылып, алардын этникалык байланыштарын табуу аракети жүргүзүлдү. Бул чакан изилдөө изилдеп жаткан темага киришүү гана болуп, келечекте дагы терең изилдөөнү талап кылаарын белгилейбиз.

Диссертациялык ишти жазууда мага илимий колдоо көрсөтүп, туура багыт, пайдалуу кеп-кеңешин берген илимий жетекчим Проф.Док. Анварбек Мокеев агайга чексиз ыраазычылыгымды билдиремин. Ошондой эле темага байланыштуу булактарды табууда колдоо көрсөткөндүгү үчүн Проф.Док. Жээнбек Алымбаев агайыма терең ыраазычылык билдирем. Мындан тышкары мага ар тараптан колдоо көрсөткөн ата-энеме, мугалим агай-эжелериме жана моралдык жактан дем бергендиги үчүн тарых бөлүмүнүн докторантура студенти Нурсултан Абдимиталип уулуна жана магистратура студенти Маматалиев Байзакка ырахмат айтам.

МАЗМУНУ

ЭТИКАЛЫК ТАЛАПТАР.....	ii
ПРОТОКОЛ.....	iii
TEZ ONAҮI.....	iv
КЫСКАЧА МАЗМУНУ.....	v
ÖZ.....	vii
АБСТРАКТ.....	ix
ABSTRACT.....	xi
БАШ СӨЗ.....	xiii
МАЗМУНУ.....	xiv
ТАБЛИЦАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ.....	xvi
КИРИШҮҮ.....	1

БИРИНЧИ БӨЛҮМ

Кыргыз урууларынын огуз-түркмөн уруулары менен этникалык байланыштары

1.1.Кыргыз урууларынын байыркы огуз уруулары менен болгон этникалык байланыштары.....	7
1.2.Кыргыз урууларынын Түркмөнстандагы огуз-түркмөн уруулары менен болгон этникалык байланыштары.....	14
1.3.Кыргыз урууларынын Анатолиядагы огуз уруулары менен болгон этникалык байланыштары.....	51

ЭКИНЧИ БӨЛҮМ

Кыргыз-огуз маданий байланыштары

2.1.Кыргыздар менен огуз-түркмөндөрдүн этнографиясындагы маданий жалпылыктар.....	57
2.2.Кыргыздар менен түркмөндөрдөгү орток фольклордук чыгармалар.....	71

ҮЧҮНЧҮ БӨЛҮМ

Кыргызстандагы огуздарга байланыштуу топонимика

3.1.Кыргызстандын аймагындагы огуздарга байланыштуу жер-суу аталыштары.....	78
КОРУТУНДУ.....	88
ÖZET.....	90
КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР.....	105
ӨМҮР БАЯН.....	112

ТАБЛИЦАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Таблица 1. 22/24 Огуз урууларынын кыргыз урууларындагы параллелдери.....	11
Таблица 2. Кыргыз уруулары менен түркмөн урууларынын параллелдери.....	44
Таблица 3. Кыргыз уруулары менен Анатолиядагы огуз урууларынын параллелдери.....	55